

Kántor Péter: Valahol itt (Versek 2012-2017)

I. A tananyag módszertanáról

Tavaly is egy lírai kötethez (Tóth Krisztina: Világadapter) készítettem tananyagot. Abban a módszertani vázlatban, illetve az óratervekben elsősorban arra törekedtem, hogy azt mutassam be: a lírai szövegek milyen sokféleképpen olvashatóak, hányféle olvasási mód és technika, részekre bontási „stratégia” segítheti a befogadást, az élményközpontú irodalomtanítást. Megkíséreltem felvázolni a hagyományos, lineáris és egyben műértő irodalomolvasás alternatíváit – melyek mindegyike természetesen nem az én ötletem, csak összegyűjtésükkel tudtam talán segítséget nyújtani. Ezek a befogadói elgondolások Kántor Péter köteténél is alkalmazhatóak, mivel azonban a tavalyi anyag hozzáférhető, ezek idemáolásától eltekintek.

Az idei tananyag megszerkesztésében, összeállításában további két – általam fontosnak tartott – elvet, gondolatot igyekeztem követni. Az első (és kevésbé fontos) az volt, hogy mivel a digitális kultúra(?), technika(?), életünk részévé vált (sőt inkább az életünk vált annak részévé), és szinte minden tanár és diák számára legalább az iskolában hozzáférhető, ezért nem illeszték bele a segédanyagba olyan részeket, melyek a világhálón könnyedén elérhetőek. Nem látom például szükségesnek Kántor Péter életrajzát e helyütt (vagy a későbbiekben) feltüntetni, viszont megadok majd olyan forrásokat, melyek segítségével – aki fontosnak tartja akár diákként, akár tanárként – utána lehet nézni. Sőt kifejezetten írtam egy emelt szintre készítő olyan óratervet, melyhez ezt kell is (vagy legalábbis érdemes) felhasználni. Ugyanígy feleslegesnek gondolom a korábbi Kántor-kötetek címét és adatait (melyek részben líraiak, részben prózaiak) felsorolni, hiszen mind a kötet (*Valahol itt*) belső borítóján, mind a neten megtalálhatóak. Azt gondolom, hogy a digitalizált irodalom (melynek egyik fontos forrása a Petőfi Irodalmi Múzeum külön erre a célra létrehozott felülete, a Digitális Irodalmi Akadémia)¹ megszületésének egyik jelentős vívmánya, hogy a kortárs szerzők életrajzáról és műveiről, a hozzájuk kapcsolódó kritikákról kényelmesen tájékozódhatunk, és szabadon eldönthetjük, mennyit tartunk lényegesnek belőle, mit kívánunk például az életrajzokból, az elemzésekből az órákba beépíteni. A diákok számára pedig kifejezetten tanítási célként jelenhet meg, hogy kritikusán tanulják meg felhasználni a különböző netes irodalmi forrásokat, és segítheti az önálló készülés elsajátítását. A *Valahol itt* teljes egészében megtalálható a fent említett oldalon,² így arra is van lehetőség, hogy a diákok olyan szövegeket is olvassanak, melyek közösen nem kerülnek feldolgozásra. Ugyanígy itt áttekinthető a kötet felépítése, ha szeretnénk a kötetkompozíciót, a ciklusok elrendezését tanítani.

---

¹ <https://pim.hu/hu/dia>

² <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000016509&secId=0001244836>

Tanári ízléstől függően élhetünk azzal a lehetőséggel, hogy a diákok okostelefonról nyissák meg a szövegeket. Én – ha mód van rá – „papírpárti” vagyok, anélkül, hogy ezzel pártiság-vitát szeretnék provokálni. A későbbiekben azért legalább részben megpróbálom megindokolni ezt az álláspontomat.

A másik elv, amit megpróbáltam szem előtt tartani a tananyag összeállítása során, az volt, hogy milyen „eszközök”, utak vezethetnek az élményközpontúsághoz. Az utóbbi 20-30 év lassan Magyarországra is begyűrűző szomatoközpontú irányzatainak pszichológiai alapvetései azon a közös feltevésen(?), megállapításon(?) alapulnak, hogy az élmények középpontja alapvetően a testünkben van, másképpen mondva, az válik valóban élménnyé, megélt történetté, ami a testben valamilyen módon nyomot hagy – még akkor is, ha erre sokszor (az esetek többségében) tudatosan nem reflektálunk. Mind a szomatoközpontú terápiás módszerek, mind az ún. pszichoneuroimmunológia azon a véleményen van, hogy az élmények megkerülhetetlen középpontja a test egésze, a bennünket ért ingerek mindegyike különböző szinteken érhető és élhető meg. Ha a verset (prózáat) vagy bármilyen művészeti alkotást egy ingernek tekintünk, akkor érthetővé válik, hogy egészen más tapasztalathoz jutunk, ha pusztán bal agyféltekésen megértjük, mint ha utat keresünk az alapvetően testből érkező intuíciók, képek, fantáziák, érzetek világához is. Az válik valódi élménnyé, amihez valamilyen érzelmi megélés is társul, kapcsolódik, és nem egyoldalúan a ráció működteti az értelmezést. Sokszor az a tapasztalatom, hogy nem is működik a kizárólag bal agyféltekés megértés, főleg a líra esetében, mert ha a diák nem „engedi be a verset”, nem látja a képeket, nem indul el a fantáziája, akkor a szöveg „masszívan ellenáll” a begyakorolt fogalmi hálóba zárásnak.

Tudatosan lehet törekedni arra, hogy az alapvetően „fejközpontú”, bal agyféltekét megmozgató oktatásba beépítsünk olyan elemeket, melyek elősegítik a testbe való megérkezést, ezáltal a hozzáférést a jobb agyféltekéhez, az intuícióhoz, a szimbólumok nem tanult jelentésrétegeihez, és ami talán a legfontosabb: az érzelmekhez. Számos olyan módszer, út van, melynek segítségével a befogadó megérkezhet a testbe, átadhatja magát a szövegnek – jóllehet ezek egy része a tanítási órakeretbe nehezen beépíthető. Mégis megpróbálok néhányat vázolni, hátha.

(1) Az időfaktor tudatos figyelembe vétele. Ennek több komponense van. Egyrészt a precízre szabott (percre beosztott) óratervek, a kicsöngetés-becsöngetés kerete sokszor nem segíti elő a befogadást. Ennek számos oka van. Egyrészt a megérkezés a szöveghez diákonként, befogadónként más és más tempóban történik. Másrészt a nagyon szigorú időkeretek sokkal inkább működtethetőek logikusan (azaz megint csak bal agyféltekével), míg a belső időnk, a belső ritmusunk szubjektív – nem véletlen, hogy az időre érkezés a legtöbb ember életének egyik legfontosabb stresszforrása. Ugyanígy az időre elkészülés sem segíti mindig az elmélyülést, ezért érdemes tanárként is a pontos időkeretek – ha tudunk erre időt áldozni – lazább időintervallumokban gondolkodni, hiszen sokszor semmi sem történik, ha négy feladat helyett, „csak” hármat tudunk elvégezni. Ezért az óratervekbe nem is írtam percszámokat, így mindenki a saját ritmusához és az általa ismert tanulócsoporthoz tudja majd alakítani az órák tempóját.

Az idővel kapcsolatos további fontos szempont lehet, hogy az irodalom olvasása, ha ritmusát, tempóját tekintjük, kilóg a hétköznapi tevékenységeiből: sokkal lassabban tudunk elmélyülten olvasni, mint ahogyan a világ jelenleg jár. Ezt tudatosan érdemes tanítani, elősegíteni azon tanulóknál, akik érezhetően más tempóban próbálnak hozzáférni egy szöveghez, mint amit az irodalom megkíván. Ez sokszor nem kis próbatétel, hiszen a mostani kamasz generáció javarésze már abba nőtt bele, hogy folyamatos vibrálásban éli az életét, és egyszerre csinál öt dolgot, kommunikál különböző eszközök segítségével. Ehhez képest az már önmagában kihívás lehet, hogy verset „kell” olvasni (ezt kár szépíteni). Érdemes tanárként is „rálazulni” arra, hogy amikor lehet, kicsit engedjünk az idő szorításából.

(2) A manualitás beemelése az órákba, a versek feldolgozásába. Kiváló lelassító módszer, megérkezés a szövegekhez, ha a feladatoknak van olyan része, ahol a diákoknak a kezükkel kell dolgozniuk (és ez nem az írás). Számos olyan gyakorlat van, melynek ez eleme lehet, például összekevert verssorok esetén nekik kell szétvágniuk a papírokat és sorba rendezniük. Utána a felragasztás szintén növelheti a rászánt időt. Ugyanilyen lehet, ha hangsúlyos szavakat különböző papírdarabokra kell felírniuk (akár kulcsokat, akár idézeteket). Szintén jó módszer, ha színt kell választaniuk egy szöveghez (akár zsírkrétákból, akár színes papírokból), és arra kell néhány szót írniuk. A manualitás részét képezi, hogy nyomtatott könyvet fognak a diákok a kezükbe (amikor lehet), aminek színe, szaga, sokszor története van – ez egyben hozzákapcsolhatja őket egy olyan kultúrához, ami bár sokszor nem része szervesen az életüknek, egyfajta egzotikumként akár újat is hozhat. Nem véletlen talán az antikvár könyvek reneszánsza, ugyanígy a papíralapú olvasás is egyfajta retrofeelingként akár újra divatba hozható lenne. (Személyes élményem, hogy egy hetedikes osztállyal mesekönyveket hoztattam be: amikor „megérkeztek” a régi könyvek, nem tudták abbahagyni az olvasást és a felolvasást egymásnak.)

(3) Átrendeződés a térben. Sokszor használt munkamódszer, munkaforma: párt váltani, végignézni hozott képeket, melyeket kirakunk a térben, megnézni mások munkáit, elgondolásait. A keresés, nézelődés szintén segíti a megérkezést, elmélyülést.

(4) Képek, fotók, festmények beemelése a tanítási folyamatba. Minden, ami kép, képi, vizuális, képszerű főleg a jobb agyféltekére hat, csatornákat nyit a diákokban lévő képekhez, elindítja a fantáziát. Mivel a képhez a diákok keresnek szavakat, a szavak nem készen kapottak, így automatikusan megnyúlik a befogadásra szánt idő. Külön szerencsés, ha nemcsak digitalizált változatban vannak meg ezek, hanem szó szerint kézzel foghatóak: albumok, előhívott fotók, saját rajzok. Önmagában a tárgy is hordoz egy ingert, mely hat a testre. Színe, szaga, története van. Ráadásul, ha otthonról hozott, akkor külön érdekes lehet, hogy kié, hogyan jutott hozzá – ezekhez sokszor fontos élmények, emlékek kapcsolódnak.

A Kántor-kötet ilyen irányú taníthatóságának nagy lehetősége, hogy számos ponton meghívja a zenét és a képzőművészetet – kifejezetten hivatkozik például festményekre. Ezáltal nagy teret enged a képekkel való munkának.

(5) Szimbólumok, a gondolkodáson túli modalitások meghívása. A szimbolikus „gondolkodás” nem könnyű folyamat, gyakorlat – sokszor nagy ellenállást vált ki, mert eltér a megszokottól. Például rákérdezni arra, hogy egy versnek milyen a színe, vagy egy szó milyen súlyú, vagy egy allegóriát milyen alaknak tudnának elképzelni, vagy milyen az illata/szaga a szövegnek – ezek a kérdések elsöre meghökkenést válthatnak ki. Ugyanakkor ha van néhány diák a csoportban, akik fogékonyak ezen a téren, nagyon sokat tud adni, és nagymértékben fejleszti a képi, vizuális gondolkodást, fantáziát, kreativitást.

(6) Dramatikus formák megvalósítása. A dramatikus gyakorlatok nagy előnye, hogy mindig bevonja a testet. Bár a Kántor-kötet jellegénél fogva nem kínál sok lehetőséget szituációs gyakorlatokhoz, de annál több olyan szöveghely van, ami „egyszemélyes” gyakorlattal feldolgozható – bevonva ezáltal a testet a megértés folyamatába. Akár a *Ködben*, akár maga a cím (*Valahol itt*) sokkal átélhetőbbé válik, ha beemelünk dramatikus elemeket: pl. kipróbálni mit jelent a ködben lenni (az már majdnem olyan, mint a *Ködben* lenni, bocs☺), vagy sétálva mondogatni a címet: *Valahol itt* – miközben azt figyeli a befogadó, milyen élmények kapcsolódnak benne ehhez.

(7) Átképzeléses szövegalkotási feladatok megjelenése az órákon. Számos lírai szöveg „megengedi” azt, hogy a befogadó behelyezze (átképezze) magát a beszélő vagy éppen a megszólított pozíciójába, életszituációjába, lélektani helyzetébe. Azért érdemes mindezt szövegalkotássá formálni, mert elmélyül ez a típusú (ön)reflexió. Alkalmas erre például az *Ikarosz bukása* (átformálni belső monológgá az E/3. személyű szöveget) vagy az *Ezen a régi fényképen 1939-ben c. mű* (ahol a fénykép szereplői szólalhatnak meg különböző műfajokban: belső monológ, levél, párbeszéd).

(8) Nyitott végű feladatok előtérbe helyezése. Ugyan az érettségre és a vizsgákra való felkészítést nem feltétlenül szolgálja ez a feladattípus, hiszen nem ismeretekre kérdez rá, nagyban elősegítheti a kreativitást, az olvasóvá válást. Minden olyan gyakorlat, munkamódszer ide számít, melyre nincs rossz válasz: a befogadó szubjektivitásától függ a felelet. Ilyen a már korábban említett szimbolikus módszer, de ide tartozik a hangsúlyos szavak kiemelése, a legszebb/legerősebb sor a szövegben, a hogyan éreznéd maga a beszélő helyében, mit válaszolnál, ha neked szólna stb. kérdések.

(9) „Retro kiállítás”. Számos olyan tárgy van, mely vagy már gyakorlatilag eltűnt világunkból (illetve a retro divat teszi lehetővé újra a megjelenését), vagy eltűnőben van. Ezek közül jónéhány az irodalomhoz, kultúrához is kapcsolható. Ide tartozik például a bakelit lemez, a felbélyegzett levélboríték, a levélpapír, a videomagnó, a dvd, a cd, az otthoni telefonkészülék stb. Ennek a folyamatnak a keretében többször megkérdőjeleződött már a Gutenberg-galaxis világának és tárgyainak életképessége is. Szükség van-e nyomtatott könyvekre, sajtóra – vagy mindez nyugodtan helyettesíthető digitalizált formákkal? dilemmára számos válasz érkezik. Ugyanakkor az bizonyos, hogy az egyre inkább divattá váló retro egy letűnt vagy letűnőben lévő világ formáit, tárgyait hozza vissza – ami azt jelzi, hogy igény van a jelenlétükre. Érdemes időt

szánni arra, hogy diákokkal nézessünk utána, milyen olyan tárgyak vannak otthon vagy a tágabb családban, rokonságnál, melyek ma már nem természetes részei a mindennapokban, és amelyek valahogyan köthetőek a kultúrához, művészethez, kommunikációhoz. Ezekből létrehozva egy kiállítást számos kérdés megvitatható: Mit jelent, ki hogyan éli meg a világ gyors változását? Melyek azok az eszközök, amikre ma is szükségünk lenne, amiket visszahelyeznének a gyakorlatba? Milyennek képzelnek el egy olyan világot, melyeknek ezek voltak a tárgyai? A múlt vagy a letűnőben lévő világ és a jelen összehasonlítására a Kántor-kötet számos szövege is lehetőséget ad, mert különböző korokat kapcsol össze (például *Ahogy zuhog, Mi fáj? Gyere, mesélj!, A pályáról*).

Az óratervek többségét a fentiek alapján szándékoltan nem a digitális világ irányába nyitottam meg, jóllehet számos elvárás nehezedik szerintem a tanárvilág tagjaira, hogy legyenek ezen a módon is korszerűek és hatékonyak. Több oka van annak, hogy nem ezt az utat választottam.

Egyrészt számos olyan tananyag készül, mely beemeli a digitális világ hozadékait sok ponton, többek között az Aegon óratervek közül is sok ilyen van. Erre tehát találhat példákat mindaz, aki szeretne ezzel az eszközzel élni.

Másrészt meggyőződésem, hogy nem egyetlen helyes, járható út létezik: az általam bemutatott módszerek egyfajta alternatívát kínálhatnak az okostelefonok világa mellett. Semmiképpen sem gondolom azt, hogy bármelyik munkaforma kizárólagosan érvényesíthető volna.

Harmadrészt azt gondolom, hogy a fenti módszerek számos olyan képesség, terület fejlesztését teszik lehetővé, melyek nem vagy korlátozottabban hajthatóak végre a digitális világ eszközeivel. Ide tartozik többek között a minőségi idő megtanulása, az elmélyülés, odafigyelés és a testhez, ezáltal az érzelmekhez való „folyékonyabb” kapcsolódás elsajátítása, egyfajta rugalmasság. Ezek a módszerek nagyobb teret nyújtanak a „készen kapott” információk (képek) mellett a létrehozásnak, alkotásnak, teremtésnek, szabadságnak. Megtámogathatják az irodalomnak, illetve a művészeti oktatásnak azt a „funkcióját”, mely a kultúra kezdeteitől fogva jelen van: hogyan teheti a művészet szebbé, élhetőbbé és átélhetőbbé az emberi létet.

(Zárójelben: azért, ahol megkönnyíti az órák megtervezését, megvalósítását, ott beemeltem ezt a módszert is.)

II. A kötetről

A *Valahol itt* 2017-ben jelent meg a Magvető kiadónál, a borítót Nádler István festőművész készítette. Többen a legszebb, legjelentősebb borítók között emlegetik a 2017-es könyvtermést tekintve. Erős a színszimbolikája (sárga, fekete, szürke), érdemes a befogadás során a kötetet, ha lehet, kézbe venni. A háromszög szabályosságát nagy mértékben ellenpontozza a szabálytalan,

absztrakt előtérbe helyezett nonfiguratív elem – és bár Dávid Anna (a kiadó igazgatója) szerint szabadon értelmezhető az összefüggés a kötet és a borító között, az ellenpontozás, a kijelentések kérdésekkel történő visszavonása, az állítások tagadássá formálása Kántor-kötetének is sajátja. A borító belső részén informálódhatunk Kántor Péter korábbi köteteiről, hátoldalára pedig – nyilvánvalóan kiemelési szándékkal – a kötet ciklusokba nem illeszkedő első verse (*Egy madár repül*) került – cím nélkül.

Az alcím (*Versek 2012-2017*) utal arra, hogy az utóbbi öt év termését olvashatja a befogadó. Legutolsó lírai kötete (*Köztünk maradjon*) 2012-ben jelent meg, prózai kötete, az *Egy kötéltáncos feljegyzéseiből* 2016-ban látott napvilágot („Próbálkoztam prózában elmondani, amit nem tudtam versben. A tavaly megjelent *Egy kötéltáncos feljegyzéseiből* című kötetben. A *Kucsera röhög*-ben, *A mi utcánkban*, itt meg ott. Prózában mintha egy kicsit könnyebb lenne, egy hajszállal.”)³

A kötetben tudatos kompozíciót, megszerkesztettséget fedezhetünk fel, jóllehet a versek témájukban, formájukban, sokszor megszólalási módjukban is igen-igen különböznek, sokrétűek, így egy meglehetősen heterogén, sokszínű kötetről beszélhetünk. Mint ahogy már volt róla szó, az *Egy madár repül* c. szöveggel indul a kötet (mely külön megjelenik még a borítón is) – cikluson kívül állása és a témája emeli egyfajta vezérverssé („Amikor írtam, nem azzal a szándékkal írtam, hogy ez kerüljön majd a kötet élére, de ez egy nyitó vers, azért van a kötet elején. Van is benne egy sor, ami így szól: *Most beszélj, hallod! Most beszélj!* Ennél explicitebb módon aligha lehet kifejezni, hogy nem halogatható tovább, nem halogatható a végtelenségig, most van itt a beszéd ideje.”)⁴ A beszéd témája, a megszólalás gesztusa, illetve a költészet, a költőszerep végigkíséri a kötetet, motívumként szervezi (*Hogy kezdődött?, Találni szavakat, Óda a publikumhoz stb.*). Nem csak ez az egy visszatérő elem fedezhető fel a *Valahol itt* egészében, ezért azt mondhatjuk, hogy motívumokra épül, ez az egyik kompozíciós elv. Ilyen visszatérő elem például az út képe, számtalan szöveg szervező eleme ez a toposz (*Nagy utazás, Útközben, Az óváros felé menet, Mikor a hegyre mentem*), így hangsúlyozza a kötet az úton lét, a keresés, a változás fontosságát.

A záró versben (*A pályáról*) Weöres Sándort idézve a séta mint az alkotás képe (allegóriája) jelenik meg, mely szintén az út képéhez köthető. Kántor tudatosan idézi meg a véleménye szerint kitörölhetetlen nyomot hagyó Weörest: „A „legszebb alkotás a séta” Weöres *Le Journal* című verséből való. Idézem az egész szakaszt, hogy jobban érthető legyen: „*legszebb alkotás a séta // bár a földön nem hagy jelet //ám a piramis rossz tréfa // teng percnyi ezeréveket*”. Nincs okunk kételkedni benne, hogy Weöres – bizonyos tekintetben – komolyan gondolta, amit leírt. Éppen csak megjegyzem, a tények kedvéért, hogy ő maga három vaskos kötetre való verset hagyott maga után, nem számolva a drámáit, a számtalan kisebb-nagyobb, köztük igen jelentős terjedelmű fordítását, és a *Három veréb hat szemmel* című versválogatását a régi magyar költészetből. Eltekintve az egyéb írásaitól. Vagyis elképesztően nagy életmű maradt utána –

³ <http://www.litera.hu/hirek/kantor-peter-valahol-itt-77788>

⁴ Uo.

a „sétálásai” után. Persze lehet, hogy a versek, drámák csak különféle próbaútjai voltak a „legszebb alkotásnak”. És természetesen az is elképzelhető, hogy a séta és a piramis összehasonlítása, egymással ily módon való szembeállításuk csak egy meglehetősen fricska volt részéről: tőle egyáltalán nem álltak távol az ilyen fricskák. Akárhogy is, akarta – nem akarta, Weöres igencsak figyelemreméltó, kitörölhetetlennek látszó jelet hagyott maga után a magyar irodalomban, elsősorban a költészetben.

Az én mostani verseskötetem, a *Valahol itt* pedig egy hosszú verssel fejeződik be, melynek a címe: A pályáról, és az utolsó négy sora így szól: „Egyébként futni kell, rohanni, jön a Jegees! // Első kút, Második kút, Horány, Surány! // Közben egy régi csehóból kiszűrődik egy régi nóta, // hogy legszebb alkotás a séta.”⁵

A megszólaláson és az úton léten kívül van még néhány tematikus csomópontja a kötetnek. Ilyenek az ars poetica, a gyermekkor világának megidézése, a képzőművészet bevonása az alkotási folyamatba, az egyéni és közösségi számvetés.

Poétikailag megvizsgálva a kötet egészét szintén azt tapasztalhatjuk, hogy a sokféleség és az összetartó sajátosságok kettőssége jelenik meg a *Valahol itt* alkotásaiban. A tartalmi sokféleséghez kapcsolódik a verselésbeli, formai sokszínűség. Ugyanakkor a megszólalás módjában számos jellegzetes, visszatérő megoldást, elemet fedezhetünk fel. A stilisztikai eszközök közül feltűnő az alakzatok előtérbe helyezése, főleg az ismétlésekkel „játszik” szívesen a szerző. Valóban játszik: az ismétlések sokszor dallamossá, ritmusossá teszik a szövegeket. Az alakzatok mellett a befogadhatóságot segíti a gyakori élőbeszédszerűség, a képek minimumra redukálása (bár ez nem minden szövegre jellemző). Szintén feltűnő a sok versben megjelenő epikus szál, melyek – az élőbeszédszerűséggel együtt – Szabó Lőrinc lírájának bizonyos alkotásaihoz közelítik ezeket a verseket. Gyakori a pillanatok, képek, benyomások megragadására szolgáló nominális stílus használata, az így szerveződő alkotások többségükben a hiány alakzatára épülnek. Ezt az alakzatot (az ismétlődések) mellett előszeretettel használja a szerző, sokszor a versegész is nyitva hagyja azt a kérdést, hogyan oldható fel a hiány. Például az *Elementem érte, Találni szavakat* szövegeknek már a címe is elliptikus, és a szöveg zárlatára sem egészíthetőek ki egyértelműen. A hiány a lezáratlanság, sejtetés atmoszféráját teremti meg -- mintha a keresés nem tudna befejeződni.

Poétikai tekintetben feltűnő megoldás még a mondatmodalitások erőteljes szerepe. Helyenként szinte hátukon viszik a verset: a kimondás és visszavonás/megkérdőjelezés gesztusát a kijelentő mondatok mellé helyezett kérdő mondatokkal jelzi a szerző: „Ne tapsoljanak! / Vagy tapsoljanak mégis?” (*Ha zongorista*), „s elindulok. De hová? Hol az én helyem?” (*A piros kalapos lány*). Vagy éppen ellenkezőleg: a kérdés kerül előre, sokszor a versnyitányba, és arra érkeznek a válaszok (*Egy ember háta, Hogy kezdődött?*). Szintén hangsúlyosak a felkiáltások, így összességében a kötet kiválóan alkalmas például a mondatfajták poétikai szerepének megtanítására.

Ha van időnk kötetkompozíciót tanítani, kötetkompozícióban gondolkodni, akkor érdemes valamilyen formában, legalább a címek szintjén vagy belelapozással (akár digitális

---

⁵ Uo.

belelapozással⁶) az egyes ciklusokat megvizsgálni – bár ez azért meglehetősen időigényes. A kötet elrendezésének egyik leghangsúlyosabb eleme a már említett nyitó vers (vezérvers), mely a *Valahol itt* egyik fő témáját szólaltatja meg. Az első ciklus nyitó verse (*Hogy kezdődött?*) és az utolsó ciklus záró verse (*A pályáról*) egyfajta keretet alkot: az indulástól a jelenig öleli át a magánszféra és az alkotás állomásait. Ez is hangsúlyossá válik a kötetben: honnan jöttem/jöttünk, hova tartok/tartunk – hiszen az egyéni és közösségi számvetés sokszor nem válik szét élesen („Vegyíteni a személyest az általánossal. Hiszen úgyis vegyülnek.”)⁷

A négy ciklust (*Ködben, Miközben baktat át a Kossuth téren, Boldog ember, Világvégéig*) önmagukban is vizsgálhatjuk, megkereshetjük a főbb csomópontokat bennük. Az első ciklusban leghangsúlyosabb talán az úton lét témája, a fotók beemelése, a társadalmi és egyéni sors tekintetében az elmúlt és jelen idők áttekintése. A második ciklus fontos pontjai a hommage-versek (bár azok jutnak máshová is), az intertextualitás különböző formái. A nyitó vers (*Elmentem érte*) a kötetcímet egészíti ki, bár nem oldja fel. A *Boldog ember* című ciklus a festészet, festmények és irodalom komplex viszonyára, összefonódására épül („A versek és a képek kapcsolata nálam elég bonyolult; ebben az interjúban biztos nem tudom kifejtetni, amire a Széchenyi Akadémián tartott hosszabb székfoglalómon is éppen csak megközelítő magyarázatot sikerült adnom. Itt most leginkább azt tudom megfogalmazni, hogy mi az, *ami nem úgy van. Nem úgy van*, hogy a festők és a képek hivatkozások a versekre, és *nem úgy van*, hogy a versek hivatkozások a festőkre, illetve a képekre. A felsorolt festőknek egyébként semmi közük egymáshoz, és ugyanez elmondható a képekről is. Az egyetlen közös vonatkoztatási pont én vagyok: én teremtek egy olyan teret, amelyben ezek a festők, illetve ezek a képek szükségszerűen egymás mellé kerülnek.”)⁸ A záró *Világvégéig* ciklus címében is utal a lezárásra, bár ez is egy befejezetlen lezárás. Weöresen kívül megidézi még József Attilát („mint egy kötélzáncos a semmi ágán” – *Mikor a hegyre mentem*) és Radnótit – azaz főleg a későmodernség irodalmához kapcsolódik.

III. A kötet tananyaghoz, tananyagba illeszthetősége

Mivel Kántor kötete a hagyományt többféle formában is nagyon nyíltan szólítja, megidézi, ezért tulajdonképpen válogathatunk, hogy hova is illesszük a tananyagba. Véleményem szerint nem érdemes kötetként, a kötet felől tanítani, sokkal inkább valamilyen megközelítési szempontot vagy feldolgozási módszert figyelembe venni akkor, amikor döntünk valamely szöveg(ek) feldolgozása mellett.

Az irodalmi kánonhoz való kapcsolódás egyik módja a kötetben a társadalmi kérdések megjelenése az alkotásokban. Erre Kántor Péter is nyíltan reflektál egy vele készített interjúban:

---

⁶ <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000016509&secId=0001244836>

⁷ <http://www.litera.hu/hirek/kantor-peter-valahol-itt-77788>

⁸ Uo.

„A magyar irodalomnak van egy nagyon erős hagyománya: az, hogy az írók, költők nem közömbösek a társadalmi kérdések iránt. Ebbe a hagyományba illeszkedek bele én is, és nem pusztán tradíciókövetésből, hanem alkatilag is. Kár lenne tagadni: megüli a hangulatomat ez a mostani urak által diktált demokrácia-csúfoló bazári vircsaft. Talán könnyebb lenne, ha tudomást se vennék arról, hogy milyen országban, milyen társadalmi közegben élek. Vagy látnám, amit látok, de hidegen hagyyna, hogy mi zajlik körülöttem: a köztársaság módszeres felszámolása, a jogrendszer kigúnyolása, a kultúra lefokozása politikai játékszerré. Füttyülni rá, majd elmúlik ez is! Hiszen az élet elég gazdag ahhoz, hogy más fontos témákat is nyújtson egy írónak. Ott van például az *Emléksorok egy szerelmes pékről*. Az a szerelmes pék, ő talán nem elég fontos? Dehogynem! Kérdezted beszélgetés közben, hogy jutott épp ő az eszembe. Úgy, mint egy koszos ablakon át betörő fénysugár. És hogy folytassam az előbbi gondolatsort: Ha már úgysem tudom megváltoztatni a világot, akkor legalább ne kínlódjak fölöslegesen! Csak hát nem megy – nem megy, hogy ne kínlódjak. Nem megy, hogy ne jusson eszembe, hogy *nem oly becses az irhám, hogy érett fővel szóltanul kibírnám...* Próbálok legalább valahogy leírni, ami bánt. A teljességgel elfogadhatatlan dolgok látszólag gond nélküli elfogadását. *Légy ellenállás* – írta valamikor Babits. Mindig is erre törekedtem, a magam módján. És korántsem csak a politikára vonatkoztatva az ellenállást. De most hogyan? Hogy legyek ellenállás? *Nyári napnak alkonyulatánál Akasszátok föl a királyokat?* Petőfinek ez, amikor úgy hozta az élet, egész jól ment. Nekem nem megy olyan könnyen. Nem is úgy hozza az élet. Vagy én nem találok a megfelelő beszédmódot. Mintha mindenki csak a maga köreihez találna utat a szavakkal.”⁹ Babits, Petőfi megnevezése, a homo moralis ars poeticára történő utalás arra ad lehetőséget, hogy akár a romantikus hagyomány ezen verseihez (Petőfi, Arany), akár a klasszikus modernség ilyen témájú szövegeihez (Babits, Ady) válasszunk a Kántor-versekből, melyek közül számos egyfajta közösségi számvetésként is olvasható (pl. *Miközben baktat át a Kossuth téren* vagy a Radnóti evokáló *Oly korban*).

A hommage-versek újabb kapcsolódási pontot kínálnak. A kötet számos alkotása tartozik ebbe a csoportba, párbeszédet folytat valamilyen módon a költőelődökkel/kortársakkal. A már említett Radnótin kívül szerepel még Petri György, Mándy Iván, Juhász Ferenc, Weöres Sándor, Orbán Ottó stb. – bár a szerző viszonya az idézett alkotókhöz más és más („Mindegyikükkel különböző viszonyban álltam, személyileg és íróilag is, és mindegyik versnek megvan a konkrét apropója, hogy milyen alkalomból íródtak, éppen ezekben az elmúlt években. A Petri-vers a 70. évfordulóra született, Juhászé az ő 85. születésnapjára, köszöntőül, a Mándy-vers átírása (mert azt eredetileg a halálára írtam, 1995-ben) most nemrég, amikor Darvasi Ferenc összeállított egy kötetet Mándyra való friss visszaemlékezésekből. Ő emlékeztetett arra a régi versemre, és amikor elolvastam, úgy éreztem, néhány helyen egy kicsit át kell írnom, és teljesen szokatlan módon ezt (mármint az átírás tényét) bele is írtam a versbe. Weöresről (ahogy Petriről is) többször is írtam; a kötetben szereplő két vers is évfordulós felkérésre készült: az egyik a Holmiban, a másik a Látóban jelent meg. Orbán Ottóról a Holmi felkérésére írtam, de írtam

---

⁹ Uo.

volna róla felkérés nélkül is, mindenképpen. A versei okán is, meg különben is: régi tartozásom volt! Ottóval egyébként együtt dolgoztunk a Kortársban a 80-as években, de hát ez benne is van a versben. Mátyás írásai kezdettől nagyon közel álltak hozzám; néha félttem is, nehogy hasson rám. Weöres az Weöres: így vagy úgy, megkerülhetetlen fenomén! Petrivel volt a legközvetlenebb, legbarátibb a kapcsolatom, ez talán érződik is a versből. Amikor Mosonyi Aliz olvasta, azt mondta, ezt akár a Gyuri is írhatta volna. Az említett költők közül Juhász Ferencre kérdeztél rá, „távoli bolygónak” nevezve őt, hogy milyen hatással volt rám. A verseimre semmilyen hatással nem volt. Viszont a versei, különösen a koraiak, de sok későbbi műve is, olykor csak részleteikben, felkavaróan erős élményt jelentettek. Semmihez se hasonlítottak. És hát a hatalmas, lenyűgöző életszeretete, életimádata! Én akkor ismertem meg, a pályám elején, amikor ő elkezdte az Új Írást csinálni, és nagyon sokat jelentett nekem, hogy kitüntetett a figyelmével. “)¹⁰

A kilencedikes tananyagba kiválóan illeszthető a görög mitológiát idéző *Ikarosz bukása*, mely ráadásul egy a Daidalosz és Ikarosz történetéhez készült festményt is bevon a párbeszédbe. Így az is megmutatható a szövegen keresztül, hogy egy archetipikus élményt (a mérték elvesztését, az önálló válást stb.) megszólaltató mítosz hogyan születik meg és formálódik több ezer év kultúrájában: mit őriz meg eredeti jelentésrétegeiből, és hogyan nyer újakat. Az is órák témájává tehető, hogy egy „nagyon régi” történet (hiszen minden régi, ami 2000 előtti☺) miért lehet, ha lehet egyáltalán, aktuális ma is. Az apa-fiú történetekhez kapcsolódva elolvastathatunk akár egy másik ikonikus alkotást, A tékozló fiú történetét, melyben sok hasonló elem szerepel, mint Ikaroszéban. Ráadásul maga a beszédhelyzet (kivetített drámai monológ) számos feldolgozási módra ad lehetőséget.

A vezérversek hagyományához kapcsolódik a ciklusokon kívül álló *Egy madár repül c.* alkotás. Akár ehhez a hagyományhoz kapcsolva tanítható például Adynál, de a témája miatt (kimondás, megszólalás, költőszerep, ars poeticus jelleg) ennél tágabb kontextusba is helyezhető. Lehetőség van arra is, hogy egy tematikus blokk keretében szemügyre vegyünk ezt a témát, bevonva például Petőfi (XIX. század költői), Babits (Húsvét előtt stb.), Ady (Góg és Magóg), Arany (A walesi bárdok) szövegeit (a sor szabadon bővíthető egyéb pl. későmodern alkotókkal).

A *Van néhány probléma c.* szöveg nyíltan idézi Arany *Letésem a lantot c.* művét, tehát bátran elővehetjük a romantika koránál. Az intertextualitás jelenségét is felidézhetjük a segítségével. Kevésbé nyílt vagy egyértelmű, de jelenlévő utalást számosat találunk még a Kántor-kötetben: a *Ködben* Ady *Az eltévedt lovasával* mutat rokonságot, az egyéni számvetést tematizáló *Hogy kezdődött?* akár Kosztolányi valamelyik összegzésével (pl. *Boldog, szomorú dal*) hozható összefüggésbe. Az *Elementem érte c.* műben megszólaló keresés motívum szintén visszautalhat az előbb említett Kosztolányi-szövegre – még akkor is, ha nem tudatos az evokáció.

---

¹⁰ Uo.

Emelt szinten a kötet segítségével taníthatjuk az intratextualitás jelenségét: hogyan térnek vissza szöveghelyek („Ha bejön az élet”), motívumok (benzinkút), kifejezések („keramitkocka”) a szövegekben.

A fénykép, fotó tematikája szintén kínálja a kapcsolódási lehetőséget. Az *Egy fiatal párra, Ezen a régi fényképen 1939-ben* vagy a *Köd a Gohliser Strassén* c. alkotások egy-egy fényképhez, fotóhoz kapcsolódnak. Önmagában a képek és szöveg viszonya is érdekes lehet, de melléjük állíthatunk olyan alkotásokat, mint pl. Pilinszkytól az *Egy arckép alá* c. mű vagy Lator Lászlótól a *Régi fénykép* (mindkettő emelt szinten megjelent már a műelemzések között).

Összességében inkább javasolnám a nem kötet felől történő megközelítést, sokkal inkább alkalmas a *Valahol itt* egy-egy téma vagy esztétikai kérdés körbejárására. Ezek tanítását nem is kell egyszerre, egy időben elvégezni, különböző anyagrészekhez is bátran kapcsolható.

IV. A szerzőről

A szerzőség kérdéséről beszéltem már a módszertani részben. Valóban nem látom indokoltnak az szerző adatainak idemáolását, egyfajta adatoló formájában. Ugyanakkor – legalább az emelt szintű érettségire készítésben – fontos lépésnek tartom néhány, a szerzőhöz, szerzőséghez kapcsolódó esztétikai kérdés megvitatását. Attól függően, hogy milyen a csoport előképzettsége és melyek a tanítási célok, számos kérdés beemelhető az oktatásba akár a Kántor-szövegek kapcsán. Hozzásegítheti-e a befogadót a megértéshez, értelmezéshez a szerző életrajzának ismerete? Létezik-e olyasmi, hogy szerzői intenció, szerzői szándék, és milyen szerepe lehet a befogadásban, jelentésteremtésben? Lehetséges-e bizonyos értelmezéseket rögzíteni, vagy bármilyen módon nyitva hagyható a jelentésteremtés? Elavulnak-e azok a szövegek, melyek bizonyos történelmi ismeretekre támaszkodnak, vagy referálnak a valóság (történelmi, földrajzi, fizikai valóság) meghatározott pontjaira?

Középszinten vagy az olvasóvá nevelés folyamatában a magam részéről konstruktívabbnak tartom – bár némileg szélsőségesnek tűnhet – a szerző „meghalasztását” (természetesen loptam ezt az ötletet). Mivel az a tapasztalatom, hogy a diákok a tananyag mechanikusan megtanulható részének érzékelik az életrajzot, ezért sokszor annak elsajátításával próbálják „megúszni” a befogadás sokkal fáradtságosabb munkáját. Ezért a térben és időben tájékozódáson túl sokszor tanárként konstruktívabbnak látom a minimálisra redukálni az életrajzok, életrajzi elemek szerepét, főleg 9-10. osztályban vagy még kisebbeknél.

Kántor Péter életrajza, életműve megismerhető innen:

<https://pim.hu/hu/dia/dia-tagjai/kantor-peter#eletrajz>

https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1ntor_P%C3%A9ter

Kritikák a korábbi kötetekről

<https://pim.hu/hu/dia/dia-tagjai/kantor-peter#szakirodalom>

A mostani kötetről írások, interjúk

<http://www.litera.hu/hirek/kantor-peter-valahol-itt-77788>

<http://www.revizoronline.com/hu/cikk/6746/kantor-peter-valahol-itt/>

<http://kulter.hu/2018/03/kijarni-a-verset/>

<http://ahetedik.hu/kategoriak/tarckak-es-tanulmanyok/item/2268-kantor-peter-kolteszeterol.html>

Az akadémiai székfoglaló beszéd irodalom és művészet kapcsolatáról

<http://mta.hu/szima/kantor-peter-kolto-szekfoglalo-eloadasa-107502>

A kötet digitalizált változata

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000016509&secId=0001244836>

Hanganyagok, Kántor Péter versei

<https://pim.hu/hu/pim-media/kantor-peter>

V. A tananyag/óratervek szerkezete

Az óraterveket I-V. római számok alá csoportosítottam össze, alapvetően egy-egy téma fogja át a római számozású blokkokat. A I. a nyitó verset (vezérverset) dolgozza fel, a megszólalás témáját, és hozzá kapcsolja a *Találni szavakat* c. alkotást. A II. olyan verseket dolgoz fel, melyek festményekhez kapcsolódnak, a kép és szövegeket együttes világát vizsgálja. Ide kapcsoltam Ikarosz történetét, az otthon/otthonosság témáját, és a tekintet szerepét az életünkben. A III. egy fotóhoz íródott verset állít a középpontba. A fotókon keresztül szólaltatja meg a család témáját. A IV. vizsgálja a kötetcímet, és azt a szöveget, melyben a kötet cím visszatér. Alapvetően a keresés, megtalálás, öndefiníció témáit járja körül, kitekintve egy Kosztolányi-szövegre is. Az V. blokkban találhatóak az elsősorban emelt szintre készült feladatok.

Az egyes blokkokon belül is egy meghatározott struktúrát követtem, ezt jeleztem arab számokkal. Általában egy blokk ráhangoló feladattal indul, utána következik a szöveg feldolgozása (esetleg több szöveg feldolgozása vagy kép és szöveg feldolgozása), majd mindig szenteltem egy részt annak, hogy a szöveg „összeérjen” a diákok világával (önismereti, önreflexiós gyakorlatok). Ennek a címe a Visszacsatolás a diákok/kamaszok világához.

Az arab számokon belül zárójelbe tett nagy betűkkel különítettem el az egyes feladatokat.

A blokkokon belüli feladatok egymásra épülnek, de szelektíven alkalmazhatóak.

A blokkok nem épülnek egymásra, szabadon variálhatóak.

A főbb segédanyagokat kivettem ppt-re, onnan kivetíthetőek. A ppt-k színükben imitálják a Kántor-kötet borítójának színvilágát.